DOI: https://doi.org/10.17721/2520-2626/2025.36.20
УДК 340:004:323

Леонід ЧУПРІЙ
доктор політичних наук, професор,
професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Європейського університету,
професор кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету, м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0002-4965-2750
Email: chupriy2006@ukr.net

Катерина НАСТОЯЩА
доктор соціологічних наук,
завідувачка відділу геополітики та філософії
Науково-дослідного інституту українознавства
Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0002-2338-9448
Email: kvitka2155@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ КУЛЬТУРНОЇ ГАЛУЗІ, ЗОКРЕМА КІНОІНДУСТРІЇ, В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

***Анотація**. У статті розглядаються особливості розвитку вітчизняної культурної галузі, зокрема кіноіндустрії, в умовах повномасштабної російської агресії. Вказується, що культура є основою національної ідентичності кожного народу, а руйнування таких об'єктів, як музеї, історичні споруди, пам'ятники та мистецькі твори, завдає значної шкоди українському суспільству. Зазначається, що підтримка культури є одним із ключових напрямів збереження самобутності та унікальності національної держави. Саме національна культура сьогодні відіграє важливу роль у консолідації та інтеграції суспільства. Підкреслюється, що особливо важливо підтримувати культуру в умовах сучасної повномасштабної війни, складовими якої є інформаційні війни та війни пам'яті, коли Російська Федерація намагається привласнити нашу історію і дискредитувати, чи знищити нашу культуру, заявляючи, що ніякої української нації та української культури не існує, що українська держава – це псевдодержавне утворення. Вказується, що основні тренди, які спостерігаються у вітчизняній культурній сфері в умовах війни – це українізація, дерусифікація і деколонізація. Підкреслюється, що в умовах війни потрібно здійснювати підтримку вітчизняних культурних індустрій, української книги, українського кіно, які б правдиво відображали боротьбу українців із російським агресором. Вказується, що в умовах війни актуалізувався інтерес міжнародної спільноти до українського кіно, зокрема, до української кінодокументалістики, яка вийшла на світовий рівень. Акцентується увага на тому, що в умовах війни дуже важливим є створення єдиного українського гуманітарного простору як системи взаємоузгоджених та взаємодоповнюючих знаково-символічних комплексів, в яких синтезовані етос, світобачення, ціннісні орієнтири українського народу та інших етнічних спільнот України.*

***Ключові слова:** культура, культурна політика, війна, ідентичність, українізація, дерусифікація, деколонізація.*

Leonid CHUPRII
Doctor of Political Sciences, Professor,
Professor of the Department of Social and Humanitarian Disciplines
European University
Professor of the Department of Psychology, Pedagogy and Social Disciplines
State Tax University, Kyiv

Kateryna NASTOIASHCHA
Head of the Department of Geopolitics and Philosophy,
Research Institute of Ukrainian Studies,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF THE DOMESTIC CULTURAL INDUSTRY, IN PARTICULAR THE FILM INDUSTRY, IN THE CONDITIONS OF FULL-SCALE RUSSIAN AGGRESSION

Abstract. *The article examines the features of the development of the domestic cultural industry, in particular the film industry, in the conditions of full-scale Russian aggression. It is indicated that culture is the basis of the national identity of each people, and the destruction of such objects as museums, historical buildings, monuments, and works of art causes significant harm to Ukrainian society. It is noted that supporting culture is one of the key areas of preserving the identity and uniqueness of the national state. It is national culture that today plays an important role in the consolidation and integration of society. It is emphasized that it is especially important to support culture in the conditions of a modern full-scale war, the components of which are information wars and wars of memory, when the Russian Federation is trying to appropriate our history and discredit or destroy our culture, declaring that there is no Ukrainian nation and Ukrainian culture and that the Ukrainian state is a pseudo-state entity. It is indicated that the main trends observed in the domestic cultural sphere in the conditions of war are Ukrainization, de-Russification and decolonization. It is emphasized that in the conditions of war it is necessary to support domestic cultural industries, Ukrainian books, Ukrainian cinema, which would truthfully reflect the struggle of Ukrainians against the Russian aggressor. It is indicated that in the conditions of war the interest of the international community in Ukrainian cinema, in particular in Ukrainian documentary film, which has reached the world level, has become actualized. Attention is focused on the fact that in the conditions of war it is very important to create a single Ukrainian humanitarian space as a system of mutually agreed and mutually complementary sign-symbolic complexes, in which the ethos, worldview, value orientations of the Ukrainian people and other ethnic communities of Ukraine are synthesized.*

Keywords: *culture, cultural policy, war, identity, Ukrainization, de-Russification, decolonization*

Постановка проблеми. Україна переживає трагічні часи у своєму розвитку, вже понад три роки триває повномасштабна агресія Російської Федерації. Ця війна принесла і приносить значні страждання українському народові. На даний час під тимчасовою окупацією Росії перебуває близько 20% територій України. Окуповані міста залишаються без електро-, газо- та водопостачання. Зруйновано повністю понад 60 тисяч цивільних об'єктів. Із них 48 тисяч – це житлова забудова [10]. Росія активно знищує мирне населення нашої країни, постійно здійснюється бомбардування та удари дронами та ракетами по мирних українських містах та селах. За даними Моніторингової місії ООН МВС, з 24.02.2022 від дій окупантів загинуло щонайменше 12 910 цивільних осіб, у тому числі 682 дітей [1]. І це тільки орієнтовні дані, тому що кожен день приносить факти про нові злодіяння російських загарбників. Остаточні цифри будуть названі тільки після повного звільнення тимчасово окупованих українських територій. Значних руйнувань зазнали і об'єкти культурної спадщини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дана проблематика вивчалася цілим рядом вітчизняних дослідників. У сфері формування і реалізації вітчизняної культурної політики, спрямованої на розвиток та популяризацію культури та підтримку культурних індустрій, слід згадати ряд дослідників, які займаються даною проблематикою зокрема В. Бакальчук, С. Безклубенко, Г. Біланич, Т. Болофастова, П. Гай-Нижник, О. Гриценко, Л. Зеленська, Кучина, І. Мащенко, М. Обушний, Н. Палагеша, М. Русин, О. Семашко, Л. Скорик, М. Степико, М. Стріха, Ю. Усенко, Г. Чміль, В. Цвих, С. Янішевський та ін.

Мета статті: здійснити аналіз особливостей розвитку вітчизняної культурної галузі, зокрема кіноіндустрії, в умовах повномасштабної російської агресії.

Виклад основного матеріалу. Із початком повномасштабного вторгнення культурна сфера України зазнала найбільших втрат за весь період незалежності. Культура є основою національної ідентичності кожного народу, а руйнування таких об'єктів, як музеї, історичні споруди, пам'ятники та мистецькі твори, завдає значної шкоди українському суспільству. Із втратою кожного елементу культурної спадщини зникає частина історії та пам'яті українського народу. Відомий дослідник К. Леві-Строс відзначав, що XXI століття буде століттям культури та гуманітарних пріоритетів, або його взагалі не буде [6].

Інтенсивні бойові дії на сході та півдні країни, а також постійні ракетні атаки на всю територію України змусили більшість культурних установ повністю призупинити свою діяльність, або значно скоротити її обсяг.

Як наслідок, біля 12 млн мешканців шести областей України (Донецька, Запорізька, Луганська, Миколаївська, Харківська, Херсонська області) втратили доступ до культурних послуг, ще 13 млн людей з 7 областей обмежені в їх отримані. Втрати національної культурної спадщини складно оцінити з огляду не лише на фізичну вартість об'єктів, але й через їх культурну цінність. Гаазька конвенція 1954 року, до якої Україна приєдналась у 2020 році, зобов'язує країни утримуватися від учинення ворожого акту проти культурних цінностей під час збройного конфлікту. За інформацією реєстрів вітчизняної національної культурної спадщини, Україна сьогодні охороняє 15,5 тис. об'єктів культурної спадщини, з них біля 1,2 тис. – об'єкти загальнодержавного значення та 14,3 тис. – місцевого [3].

Міністерство культури та інформаційної політики України постійно фіксує пошкодження культурних об'єктів внаслідок російської агресії. Так, станом на початок 2025 року було пошкоджено 1624 об'єкти культурної інфраструктури, з яких близько третини (591 об'єкт) – зруйновані. Загалом пошкоджено чи

зруйновано 610 бібліотек, 769 клубних закладів, 93 музеї та галереї, 30 театрів і філармоній, 122 заклади мистецької освіти [14].

За даними Міністерства культури та інформаційної політики прямі збитки, завдані інфраструктурі у сфері культури, релігії та туризму, становлять $2,2 млрд і це не остаточна цифра [3].

Проте й в умовах війни держава продовжує підтримувати культуру, оскільки це є одним із ключових напрямів збереження самобутності та унікальності національної держави. Саме національна культура сьогодні відіграє важливу роль у консолідації та інтеграції суспільства. Відомий український дослідник В. Липинський відзначав: «Традиція лежить в основі культури, культура лежить в основі нації» [7, с. 68]. Дослідник С. Римаренко акцентує увагу на тому, що ключовим чинником національної консолідації є національна культура як духовно інтегруюча сила, що сприяє духовному пробудженню та згуртованості нації [9, с. 401]. Культура сьогодні є одним із ключових чинників самоідентифікації нації та окремої особистості. Тільки усвідомлюючи свою приналежність до української культури, ми будемо активно розбудовувати свою власну державу. Дуже важливо підтримувати і розвивати власну національну культуру, оскільки без неї держава припиняє своє існування. Особливо це актуально в умовах сучасної повномасштабної війни, складовими якої є інформаційні війни та війни пам'яті, коли Російська Федерація намагається привласнити нашу історію та дискредитувати, чи знищити нашу культуру, заявляючи, що ніякої української нації не існувало, що українська держава – це псевдодержавне утворення, що ми лише частина «великого російського народу», про що нещодавно публічно заявив кремлівський диктатор у своєму виступі.

В умовах посилення сучасних загроз та викликів ми максимально повинні захищати національну культуру, зберігати і популяризувати історико-культурну спадщину, підтримувати українську мову як державну. У цьому контексті варто згадати слова прем'єр-міністра Великобританії В. Черчиля, якому запропонували значно скоротити витрати на культуру в умовах війни з нацистською Німеччиною. Черчіль на це відповів: «Ми насамперед воюємо за нашу національну культуру».

Якщо говорити про основні тренди, які спостерігаються у вітчизняній культурній сфері в умовах війни, то це українізація, дерусифікація і деколонізація [12, с. 36]. Українізація характеризується підвищенням інтересу серед українського населення до української мови, української книги, українського кіно. Оскільки Росія здійснила напад на Україну під гаслом «захисту російськомовного населення», то все менше українців хочуть розмовляти російською мовою. За всі роки незалежності не було таких темпів українізації на сході та півдні країни, які розпочалися після російської агресії. Після початку російської агресії активно поширилися процеси дерусифікації, бойкоту всього російського – товарів, мови, книги, фільмів тощо. Так Українська кіноакадемія закликала бойкотувати російські фільми. Європейська кіноакадемія приєдналася до ініціативи Української кіноакадемії і заявила, що виключає російські фільми із Європейської кінопремії.

Поліпшується й законодавство у даній галузі. Верховна Рада України проголосувала за заборону російської видавничої продукції та музики. Так, законопроєкт №7273-д «Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки національного музичного продукту та обмеження публічного використання музичного продукту держави-агресора» передбачає заборону публічного виконання фонограм авторів і виконавців – громадян Росії, підтримку національного музичного продукту, збільшення частки української мови в радіоефірі, стимулювання трансляції україномовних дитячих та освітніх телепрограм [2].

Держкомтелерадіо постійно моніторить видавничу сферу та онлайн-книгарні, щоб зафіксувати продаж видавничої продукції антиукраїнського змісту в Україні. Як повідомили в Держкомі, за результатами моніторингу виявили та внесли до «Переліку книжкових видань, зміст яких спрямований на ліквідацію незалежності України, пропаганду насильства, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини» близько 40 пропагандистських видань антиукраїнського змісту. Також виявили понад 180 випадків розповсюдження видань із ознаками кримінальних правопорушень через сервіси Google Books і Google Play [12, с. 38].

Держкомтелерадіо ініціював застосування санкцій до 23 російських компаній і надіслав низці інтернет-книгарень попередження про можливе покарання за поширення антиукраїнських видань [5].

У рамках дерусифікації та деколонізації здійснюється перейменування назв вулиць та площ українських міст та сіл. Київ став лідером за кількістю перейменованих у ході дерусифікації топонімів за 2023 рік.

Про це свідчать результати програми «Прозорі міста» від Transparency International Ukraine. У п'ятірку за кількістю перейменованих топонімів увійшли: Київ (316), Краматорськ (278), Вінниця (277), Кременчук (195), Суми (188). У п'яти містах – Миколаїв, Херсон, Черкаси, Чернівці, Коломия – продовжуються консультації із громадянським суспільством щодо перейменування ще 205 топонімів. Загалом протягом 2022-2024 років перейменували 3225 топонімів у 42 міських радах із 50 досліджуваних [4].

Якщо аналізувати рівень державної підтримки культурної галузі в умовах війни, то вона дещо скоротилася. Були ліквідовані деякі важливі державні структури у сфері культури, зокрема Державна служба охорони культурної спадщини України, яка була ліквідована 12 січня 2022 року, Державна інспекція культурної спадщини України ліквідована 12 січня 2022 року. На жаль, зменшуються видатки на культуру. Якщо переглянути річний бюджет на 2024 рік, то видатки та культуру й інформаційну політику станов-

лять 9 млрд гривень, або 0,28% від усіх видатків бюджету (3 трильйони 75 мільярдів). На культуру разом з інформаційною політикою, спортом і т.д. витрачено 0,27% видатків державного бюджету. У цілому державні видатки на культуру скорочені в 4 рази порівняно з довоєнними роками.

Звичайно, можна зрозуміти, що в умовах війни потрібно насамперед підтримувати Збройні Сили України, але не менш важливою є також і підтримка вітчизняних культурних індустрій, української книги, українського кіно, які б правдиво відображали боротьбу українців із російським агресором. Згадаймо наші прекрасні українські фільми «Кіборги», «Черкаси», «Чорний ворон», «Крути» тощо. В умовах війни кількість випущених українських фільмів скоротилася, хоч Росія продовжує активно працювати на інформаційному фронті. Так, зокрема, були зняті та показуються за кордоном пропагандистські фільми про Маріуполь та Бучу, де російські війська зображуються як визволителі, а їхні злодіяння замовчуються.

Проте війна також актуалізувала інтерес міжнародної спільноти до українських авторів, до українського кіно. За словами виконавчого директора Української кіноакадемії та генерального директора Одеського міжнародного кінофестивалю Анни Мачух, війна відкрила ще більше шляхів для України у світ та Європу, зокрема для кіно. Сьогодні українські фільми та проєкти можна побачити на кожній міжнародній платформі. Більшість фестивалів формують спеціальні програми з українськими фільмами. За словами А. Мачух, деякі кінофестивалі, як-от у Варшаві та Карлових Варах, Каннський фестиваль, сприяють пошуку нових спонсорів для українських кінематографів. Вона також зазначила: «Ми впевнені в тому, що кіно заграє абсолютно новими барвами. І це буде ще більш потужний контент, аніж є зараз» [11].

А. Мачух підкреслила, що українська документалістика на сьогодні є однією з найпотужніших не тільки в Європі, а й у світі. Навіть у жахливих умовах війни українські документалісти продовжують збирати матеріали на передовій [11].

Звичайно, кількість знятих фільмів в умовах війни значно скоротилося, але кінорежисери не сидять без роботи й активно шукають фінансування на міжнародних платформах. І це їм вдається, оскільки інтерес до України сьогодні підвищений. Відомо, що геніальні роботи часто народжуються в складні часи. Відтак після нашої перемоги буде бум кіновиробництва, в Україну почнуть масово їхати іноземні продакшени для зйомок проєктів.

Слід зазначити, що кризові ситуації досить часто сприяють створенню чогось нового. Так після поразки Німеччини у Першій світовій війні виник німецький експресіонізм, після Другої світової зародився італійський неореалізм (Росселліні, Вісконті). Згадаймо також індійську нову хвилю, що виникла після звільнення Індії від колоніального гніту.

Як позитив слід відзначити, що й в умовах війни кінофестивалі продовжують свою роботу. Так в межах Одеського кінофестивалю пройшов показ спеціальної програми кращих європейських фільмів, серед яких й українські. Глядачі побачили покази 40 фільмів. Зокрема, глядачі побачили документальний фільм «Маріуполіс 2» загиблого литовського режисера Мантаса Квадеравічюса, стрічку, яка здобула один із головних призів Каннського кінофестивалю. Нагадаємо, наприкінці березня 2022 року 45-річного Мантаса, який перебував у Маріуполі й працював над документальним фільмом, взяли у полон і вбили російські окупанти. Стрічку закінчила його наречена Ганна Білоброва. Також слід згадати, що українська документальна стрічка «20 днів у Маріуполі» отримала найпрестижнішу нагороду у кінематографічному світі – Оскар [8].

У межах 14-го Одеського міжнародного кінофестивалю відбулася низка спеціальних показів. Зокрема, в блоці «Хроніки війни» було представлено чотири документальні стрічки: «Воїни» (реж. Влад Левківський, 2023); «Без права на дубль» (реж. Андрій Мозговий, 2023 (Україна)); «Міста та їхні герої» (реж. Ольга Гібелінда, Андрій Литвиненко, 2023 (Україна)), «Область Героїв» (реж. Артур Лерман, 2023 (Україна)) [8].

Відтак навіть в умовах війни українська культура, зокрема, українське кіно продовжують розвиватися.

Проте для активізації культурної політики, яка буде сприяти формуванню національної іделичності, що дуже важливо в умовах віни, ми повинні вирішити ряд суспільно значимих внутрішньо- і зовнішньополітичних завдань, насамперед:

- формування української політичної нації на основі спільних політичних, моральних та духовних цінностей громадян України;

- створення єдиного українського гуманітарного простору як системи взаємоузгоджених та взаємодоповнюючих знаково-символічних комплексів, в яких синтезовані етос, світобачення, ціннісні орієнтири українського народу та інших етнічних спільнот України;

- формування іміджу України на міжнародній арені як країни з давніми самобутніми культурними традиціями.

Культура є провідним чинником зміцнення загальнонаціональної ідентичності. Якщо національна культура не продукує спільні для нації цінності, символи, смисли, то нація поступово асимілюється чи фрагментизується на розрізнені, а то й ворожі суспільні групи [13]. Для подолання даного розшарування потрібно формувати єдиний цілісний гуманітарний простір, що стане запорукою ціннісно-світоглядної єдності українського народу і створить належні передумови для формування української політичної нації [12].

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи, слід зазначити, що з початком повномасштабного вторгнення культурна сфера України зазнала найбільших втрат за весь період незалежності. Культура є основою національної ідентичності кожного народу, а руйнування таких об'єктів, як музеї, історичні споруди, пам'ятники та мистецькі твори, завдає значної шкоди українському суспільству. Із втратою кожного

елементу культурної спадщини зникає частина історії та пам'яті українського народу. Проте й в умовах війни українські культурні індустрії продовжують розвиватися. Для посилення ефективності культурної політики потрібно сприяти створенню єдиного українського гуманітарного простору як системи взаємоузгоджених та взаємодоповнюючих знаково-символічних комплексів, в яких синтезовані етос, світобачення, ціннісні орієнтири українського народу та інших етнічних спільнот України.

1. В ООН назвали кількість загиблих людей в Україні внаслідок війни. URL: https://ua.korrespondent.net/ukraine/comunity/4770934-v-oon-nazvaly-kilkist-zahyblykh-luidei-v-ukraini-vnaslidok-viiny
2. Верховна Рада заборонила російську музику та російські книжки. URL: https://detector.media/infospace/article/200280/2022-06-19-verkhovna-rada-zaboronyla-rosiysku-muzyku-ta-rosiyski-knyzhky/
3. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України від початку повномасштабного вторгнення. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf
4. Київ лідирує за кількістю перейменованих топонімів в Україні. URL: https://internetua.com/kiyiv-lidiruye-za-kilkistua-pereimenovanih-toponimiv-v-ukrayini
5. Кількість виданих в Україні російськомовних книжок зменшилася майже на 60%. *Моніторинг роботи Держкомтелерадіо за друге півріччя 2022 року*. URL: https://detector.media/infospace/article/206338/2022-12-26-kilkist-vydanykh-v-ukraini-rosiyskomovnykh-knyzhok-zmenshylasya-mayzhe-na-60-monitoryng-roboty-derzhkomteleradio-za-druge-pivrichchya-2022-roku/
6. Леві-Стросс К. Шлях масок. К: Академкнига, 2000. 399 с.
7. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму. К.: Київ-Філадельфія, 1995. 470 с.
8. Найкращі європейські фільми 2022 року покажуть на Одеському кінофестивалі. URL: https://vogue.ua/article/culture/kino/krashchi-yevropeyski-filmi-2022-roku-pokazhut-na-odeskomu-kinofestivali-52949.html
9. Національно-державне будівництво: Концептуальні підходи, сучасна наукова література / За ред. Ю. І. Римаренка. К.: Довіра, 1999. 559 с.
10. Руйнування під час війни. URL: https://mig.cohttps://ua.korrespondent.net/articles/4617583-okupanty-khochut-zavalyty-nas-vidkhodamy-sche-y-nazhytysia-na-nykh
11. Українська кіноіндустрія під час війни. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3507611-ukrainska-kinoindustria-pid-cas-vijni.html
12. Чупрій Л.В., Настояща К.В., Марутян Р.Р. Аналітичний звіт комплексного соціологічного дослідження зміни культурних практик населення України під час війни. *Монографія*. К.: Міленіум, 2023. 226 с.
13. Чупрій Л.В., Гай-Нижник П.П. Формування загальнонаціональної ідентичності українців в контексті сучасних викликів. *Гілея: науковий вісник.* 2015. Вип. 101. С. 474 –481. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2015_101_128
14. 1624 об'єкти культурної спадщини постраждали через російську агресію. URL: https://censor.net/ua/n3440710

References

1. *V OON nazvaly kilkist zahyblykh liudei v Ukraini vnaslidok viiny* [The UN has named the number of people killed in Ukraine as a result of the war]. URL: https://ua.korrespondent.net/ukraine/comunity/4770934-v-oon-nazvaly-kilkist-zahyblykh-luidei-v-ukraini-vnaslidok-viiny (in Ukrainian).
2. *Verkhovna Rada zaboronyla rosiisku muzyku ta rosiiski knyzhky* [The Verkhovna Rada banned Russian music and Russian books]. URL: https://detector.media/infospace/article/200280/2022-06-19-verkhovna-rada-zaboronyla-rosiysku-muzyku-ta-rosiyski-knyzhky/ (in Ukrainian).
3. *Zvit pro priami zbytky infrastruktury vid ruinuvan vnaslidok viiskovoi ahresii rosii proty Ukrainy vid pochatku povnomasshtabnoho vtorhnennia* [Report on direct damage to infrastructure from destruction caused by Russia's military aggression against Ukraine since the start of the full-scale invasion]. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf (in Ukrainian).
4. *Kyiv lidyruie za kilkistiu pereimenovanykh toponimiv v Ukraini* [Kyiv leads in the number of renamed toponyms in Ukraine]. URL:https://internetua.com/kiyiv-lidiruye-za-kilkistua-pereimenovanih-toponimiv-v-ukrayini (in Ukrainian).
5. *Kilkist vydanykh v Ukraini rosiiskomovnykh knyzhok zmenshylasia maizhe na 60%* [The number of Russian-language books published in Ukraine decreased by almost 60%]. *Monitorynh roboty Derzhkomteleradio za druhe pivrichchia 2022 roku*. URL:https://detector.media/infospace/article/206338/2022-12-26-kilkist-vydanykh-v-ukraini-rosiyskomovnykh-knyzhok-zmenshylasya-mayzhe-na-60 (in Ukrainian).
6. Levi-Stross K. (2000). *Shliakh masok* [The path of masks]. K: Akademknyha. 399 p. (in Ukrainian).
7. Lypynskyi V. (1995). *Lysty do brativ-khliborobiv. Pro ideiu i orhanizatsiiu ukrainskoho monarkhizmu* [Letters to the brother farmers. On the idea and organization of Ukrainian monarchism]. K.: Kyiv-Filadelfiia. 470 p. (in Ukrainian).
8. *Naikrashchi yevropeiski filmy 2022 roku pokazhut na Odeskomu kinofestyvali* [The best European films of 2022 will be shown at the Odessa Film Festival].

URL: https://vogue.ua/article/culture/kino/krashchi-yevropeyski-filmi-2022-roku-pokazhut-na-odeskomu-kinofestivali-52949.html (in Ukrainian).

9. *Natsionalno-derzhavne budivnytstvo: Kontseptualni pidkhody, suchasna naukova literatura* [Nation-state building: Conceptual approaches, modern scientific literature]. Za red. Yu. I. Rymarenka (1999). K.: Dovira. 559 p. (in Ukrainian).
10. *Ruinuvannia pid chas viiny* [Destruction during war]. URL: https://mig.cohttps://ua.korrespondent.net/articles/4617583-okupanty-khochut-zavalyty-nas-vidkhodamy-sche-y-nazhytysia-na-nykh (in Ukrainian).
11. *Ukrainska kinoindustriia pid chas viiny* [Ukrainian film industry during the war]. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3507611-ukrainska-kinoindustria-pid-cas-vijni.html (in Ukrainian).
12. Chuprii L.V., Nastoiashcha K.V., Marutian R.R. (2023). *Analitychnyi zvit kompleksnoho sotsiolohichnoho doslidzhennia zminy kulturnykh praktyk naselennia Ukrainy pid chas viiny* [Analytical report of a comprehensive sociological study of changes in cultural practices of the population of Ukraine during the war]. *Monohrafiia.* K.: Milenium, 226 p. (in Ukrainian).
13. Hai-Nyzhnyk P.P., Chuprii L.V. (2015). *Formuvannia zahalnonatsionalnoi identychnosti ukraintsiv v konteksti suchasnykh vyklykiv* [Formation of a national identity of Ukrainians in the context of modern challenges]. *Hileia: naukovyi visnyk.* Vyp. 101. Pp. 474 –481. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2015_101_128 (in Ukrainian).
14. 1624 obiekty kulturnoi spadshchyny postrazhdaly cherez rosiisku ahresiiu [1624 cultural heritage sites destroyed by Russian aggression]. URL: https://censor.net/ua/n3440710 (in Ukrainian).